

نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی استان آذربایجان غربی

لقمان رشیدپور*

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، مهاباد، ایران

چکیده

این تحقیق به منظور بررسی و تعیین نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی انجام شده است. تحقیق فوق توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق شامل اعضای جامعه محلی، کارشناسان مرتبط با فعالیت‌های روستایی (در ادارات جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست، فرمانداری، استانداری آذربایجان غربی) و اعضای سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان بودند. با استفاده از فرمول کوکران 270 نفر به عنوان نمونه آماری تعیین شد. در ابتدا با استفاده از آزمون کروسکال والیس ویژگی‌های مورد توافق سه گروه استخراج شدند. نتایج تحلیل عاملی تاییدی در محیط نرم افزار LISREL نشان داد، اهمیت نسبی دو متغیر «سازماندهی» ($R^2=0/63$) و «نظارت و کنترل» ($R^2=0/62$) به عنوان نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی بیشتر از سایر نقش‌هاست. همچنین این الگو نقش مهمی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، تامین منابع انسانی، نظارت و کنترل، و هدایت و رهبری فرایند توسعه پایدار دارد.

واژه‌های کلیدی: مدیریت مبتنی بر جامعه محلی، توسعه پایدار روستایی، مدیریت روستایی.

* نویسنده مسوول مکاتبات، rashidpour@gmail.com

مقدمه

در برنامه‌ریزی توسعه پایدار، رویکردی مبتنی بر نظام محلی ضروری است. نقش مشارکتی جامعه محلی برای تسهیل روند تصمیم‌گیری غیرمتمرکز اساسی بوده و طبق نظر برنامه‌ریزان موفقیت مشارکت جامعه و سازمان‌های محلی بستگی به درک کارکرد نظام اجتماعی-اقتصادی و قابلیت یکپارچه کردن عناصر انسانی به صورت فردی و جمعی در سطح محلی دارد که این مهم در قالب رهیافت مدیریت مبتنی بر جامعه محلی قابل تبیین است. بر مبنای این رهیافت همه برنامه‌های توسعه‌ای برای مردم و بهره‌مندی مردم انجام می‌گیرد، به گونه‌ای که کانون توسعه با مردم و برای مردم است (رشیدپور و فرج‌الله‌حسینی، ۱۳۸۶).

مدیریت مبتنی بر جامعه محلی ابزاری است برای ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جامعه محلی، بهبود مشارکت مردم، تقویت مسئولیت‌پذیری و ضمانت اجرایی پروژه‌ها، سازماندهی نهادهای محلی و بهبود استفاده از سرمایه‌ها جهت تاثیرگذاری در فرایند توسعه، که با هدف پذیرش و رفع نیازهای جوامع روستایی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی و حفاظت از منابع تولید مورد استفاده قرار می‌گیرد (Chilima et al., 2002).

مهاندرا و شارما بهترین رهیافت برای مطیع نمودن توانمندی‌های مردم در فرآیند توسعه پایدار روستایی را رهیافت مدیریت مبتنی بر جامعه محلی توسط نهادهای محلی می‌دانند، که آن را رهیافت اداره «خودمحور» برای پوشش دادن مشارکت و توانایی‌های آنها در یک فرآیند تصمیم‌گیری جامع و شفاف می‌نامند. مردم محلی صلاحیت و قابلیت دارند که اجرا و مدیریت پروژه‌های توسعه روستایی را با راهنمایی و ظرفیت‌سازی از جانب نهادهای دولتی و سازمان‌های غیردولتی بر عهده گیرند (Mahendra & Sharma, 2006).

در قلب^۱ مفهوم مدیریت مبتنی بر جامعه محلی فرآیندهای چندگانه‌ای توسعه یافته‌اند که در آن نمایندگان گروه‌های ذی‌نفع به صورت منظم با هم در تعامل می‌باشند. تعاملی که هسته اصلی آن مبتنی بر مشارکت جامعه محلی شکل می‌گیرد (Nooteboom, 2006). سازمان‌های بنیادی مبتنی بر جامعه محلی^۲ نقش زیادی در ایجاد فرایند تصمیم‌گیری، فراهم آوردن اعضا، بهبود وضعیت اقتصادی، تشویق توانمندی‌های جامعه و خدمت‌رسانی دارند و به‌عنوان کانالی برای سازماندهی جامعه محلی دارای یک نقش ضروری می‌باشند. آنها معمولاً مقیم جامعه محلی هستند و به خوبی با افراد در ارتباط‌اند، از این رو آنها دارای مزایای زیادی از جمله آگاهی از نیازهای جامعه محلی می‌باشند و برای پاسخگویی مؤثر و بسیار سریع به مسایل روستایی نسبت به سازمان‌های دولتی و یا غیردولتی در موقعیت مناسبی می‌باشند. به علاوه، آنها نشان داده‌اند دارای ظرفیت بسیج منابع محلی برای توسعه بنیادی هستند (Opore, 2007). با الهام از دیدگاه موسلی قلمرو محلی معمولاً بهترین محدوده‌ای است که امکان دسترسی به پایداری در آن وجود دارد (Moseley, 2003). بر مبنای روابط واقعی داخل گروه‌های مردمی و دانش آنها برای تصمیم‌سازی،

¹ Heart

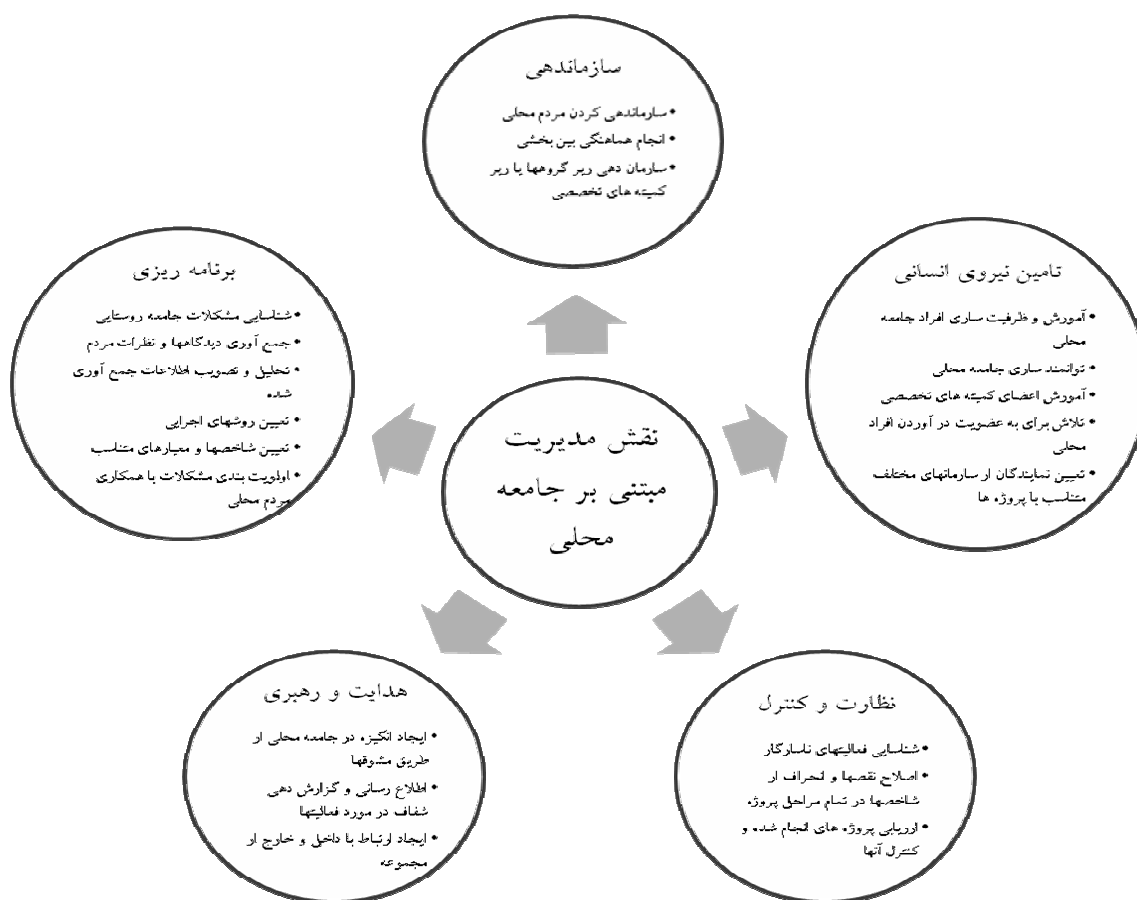
² CBOs

جوامع محلی ممکن است اغلب اوقات اما نه همیشه، مناسب‌ترین واحد برای مدیریت فرآیند توسعه پایدار روستایی باشند (Welch-Devine, 2008).

از نظر دواین تجربه و دانش و نقش آفرینی جامعه محلی یک منبع ضروری برای توسعه پایدار به حساب می‌آیند و سازمان‌های مبتنی بر اعضای محلی نقش مهمی در بهبود معیشت مردم فقیر دارند (Devine, 2006). تصور بر آن است که فرآیندهای این چنینی با همکاری چندبخشی به نتایج منتهی می‌شود که بهتر از روش‌های صرفاً فنی می‌باشند، از جمله تاثیرگذاری بسیار سودمند برای محیط‌زیست، افزایش تعامل میان افراد، افزایش ظرفیت‌های ذی‌نفعان برای مدیریت مشکل، بهبود وضعیت اقتصادی و رضایت از مشارکت در تصمیم‌گیری و دستیابی به توافق بر سر بیشتر نتایج تعهد شده را می‌توان اشاره کرد (Pahl-Wostl *et al.*, 2007).

ساختار مدیریتی مبتنی بر جامعه محلی، با همکاری بخش دولتی و غیردولتی و با مشارکت جامعه محلی، فرایند توسعه پایدار روستایی را مدیریت می‌کند و پاسخی برای دستیابی به نتایج سودمند و پایدار است. مرکزیت این رهیافت بر عهده جامعه محلی (شورای روستایی) است و به علاوه هر یک از بخش‌های مختلف نقش‌ها و مسئولیت‌های مرتبط را بر عهده خواهند داشت. هدف آن توانمندسازی جوامع محلی برای ایفای نقش رهبری در برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت و نگهداری پروژه‌هاست. این رهیافت در برگزیده ابزارهای توسعه پایدار (راهنمایی‌ها، بسته‌های آموزشی و...) و فعالیت‌های ظرفیت‌سازی در سطوح مختلف به ویژه از پایین به بالا و فعالیت‌های نظارت و ارزیابی مشارکتی است. در گذشته مشارکت مردم محلی صرفاً فراهم آوردن نیروی کار و ابزار محلی بدون اینکه نقشی در فرآیند تصمیم‌گیری توسعه داشته باشند، بود. امروزه بیشتر پروژه‌های توسعه روستایی در زمینه‌های مختلف و به‌ویژه محیط‌زیست و منابع تولید توسط مردم محلی و از طریق ساختارهای محلی آنها انجام می‌شود (Pomeroy & Rivera-Guieb, 2006, Olyel, 2006).

بر این اساس موفقیت مدیریت مبتنی بر جامعه محلی به‌عنوان استراتژی توسعه آن است که مشوق‌های کافی برای جامعه محلی جهت مدیریت منابع و فرآیند توسعه پایدار در بر داشته باشد تا به وسیله آن، حفاظت از منابع، فقرزدایی و نظام اداره مردمی در سطوح محلی تشویق شود. نظام اداره مردمی در سطوح محلی هر دو هدف حفاظت از منابع تولید و فقرزدایی را به خوبی پوشش می‌دهد. راه‌اندازی و نگهداری یک نظام اداره مردمی یا «یک نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری» تنها راه ممکن برای جلوگیری از شکست پروژه‌ها در سطح محلی است. نظام تصمیم‌سازی تصمیم خواهد گرفت چه چیزی مربوط به اوست (Danida, 2007).

شکل ۱- نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی

اهداف تحقیق

هدف اصلی این مقاله بررسی نقش رهیافت مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند برنامه‌ریزی، سازماندهی، مدیریت منابع انسانی، هدایت و رهبری، و نظارت و کنترل فرایند توسعه پایدار روستایی با همکاری سه بخش دست اندرکار و مبتنی بر مرکزیت این رهیافت یعنی جامعه محلی می‌باشد.

روش پژوهش

این مطالعه از نوع تحقیقات توصیفی، پیمایشی بود که به منظور بررسی نقش و کاربرد الگوی مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی انجام شد. اعضای جامعه محلی (شورای روستایی، ۵۵۳۶ نفر در قالب ۱۸۰۹ شورای روستایی)، شامل کارشناسان مرتبط با فعالیت‌های روستایی در ادارات جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، محیط‌زیست، فرمانداری، استانداری (۵۰۰ نفر) و اعضای سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان (۴۲۵۰ نفر) بودند. تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۶۴ نفر تعیین شد. به تعداد ۳۰۰ پرسشنامه توزیع و در نهایت ۲۷۰ عدد تکمیل و جمع‌آوری گردید. از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از میان ۱۴ شهرستان، تعداد ۸ شهرستان به صورت هدفمند انتخاب شدند. در این

شهرستان‌ها نمونه بخش دولتی نیز به صورت هدف‌مند و به صورت نمونه‌گیری موارد مطلوب انجام شد و نمونه‌گیری در دو بخش دیگر به صورت تصادفی ساده بود.

ابزار تحقیق پرسشنامه بود. بررسی روایی و اعتبار آن توسط اساتید گروه ترویج، توسعه روستایی و توسعه کشاورزی صورت گرفت. پایایی ابزار تحقیق با انجام آزمون مقدماتی و پس از لحاظ کردن نظرات و موارد اصلاحی، آلفای کرونباخ محاسبه شده در حد قابل قبول (۷۹ درصد) بود که مبین مناسب بودن ابزار تحقیق بود. داده‌های جمع‌آوری شده با توجه به نوع فرضیه‌ها و سئوالات تحقیق با روش‌های آماری مناسب تجزیه و تحلیل گردید. به‌منظور تعیین میزان واگرایی و هم‌گرایی دیدگاه‌های سه بخش مختلف، توافق‌سنجی نظرات پاسخگویان سه بخش با توجه به متغیرهای ویژگی‌های فردی با استفاده از آزمون کروسکال‌والیس در برنامه SPSS، درون بخش‌ها و سپس بین سه بخش انجام گرفت. ویژگی‌هایی که در درون گروه‌ها و همچنین بین سه گروه، تحت تأثیر بیش از یک متغیر فردی، اختلاف معنی‌داری داشتند به‌عنوان عدم توافق تلقی شد و از مدل مفهومی حذف گردید. سپس برای تعیین نقش الگوی مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی با استفاده از ویژگی‌های مورد توافق، از روش تحلیل عاملی تاییدی^۱ در برنامه LESREL استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی پاسخگویان

اطلاعات حاصله نشان داد که ۴۴/۵ درصد پاسخگویان از جامعه محلی، ۲۲/۲ درصد از بخش دولتی و ۳۳/۳ درصد از بخش غیردولتی بودند. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده بیان‌گر آن بود که ۴۸/۲ درصد از جامعه محلی در رده سنی ۳۶-۴۵ سال قرار داشتند. میانگین سن این گروه ۴۱ سال بود و در بخش دولتی بیشتر افراد (۵۵ درصد) در رده سنی ۳۵-۲۵ سال بودند و میانگین سنی ۳۶ سال داشتند. در بخش غیردولتی اکثریت کمتر از ۳۶ سال سن داشتند و میانگین سنی این گروه ۳۳ سال بود. یافته‌های توصیفی نشان داد که میانگین سنی کل جامعه آماری در حدود ۳۷ سال بود و ۵۱ درصد کمتر از ۳۶ سال داشتند.

جدول ۱- توزیع سنی پاسخگویان

گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲۵ تا ۳۵	۱۳۴	۵۱/۱	۵۱/۱
۳۶ تا ۴۵	۸۳	۳۱/۷	۸۲/۸
۴۶ تا ۵۵	۳۸	۱۴/۵	۹۷/۳
بیشتر از ۵۵	۷	۲/۷	۱۰۰
جمع	۲۶۲	۱۰۰	-
میانگین: ۳۷/۱۱	حداکثر: ۶۱	حداقل: ۲۵	انحراف معیار: ۷/۸۲

¹ Structural Equation Models (SEMs)

بررسی اطلاعات به دست آمده نشان داد که ۵۳/۷ درصد جامعه محلی دارای ۶ سال سابقه عضویت در شوراها داشتند. میانگین سابقه فعالیت بخش دولتی ۱۰/۴۵ سال و میانگین سابقه عضویت در سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی حدود ۶/۵ سال بود. ۹۳/۳ درصد پاسخگویان جامعه محلی شورای روستا و معتمدین محلی و ۶/۷ درصد از دهیاران بودند. در بخش دولتی بیشتر پاسخگویان (۳۸/۲ درصد) در جهاد کشاورزی فعالیت داشتند و پاسخگویان بخش غیردولتی از اعضای سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی بودند.

بررسی میزان تحصیلات پاسخگویان نشان داد که ۵۱/۸ درصد جامعه آماری تحصیلات ابتدایی و فقط ۴/۵ درصد تحصیلات دانشگاهی دارند. در بخش دولتی ۵۸/۳ درصد لیسانس، ۲۰ درصد فوق لیسانس و بالاتر و ۷۲ درصد بخش غیردولتی تحصیلات لیسانس داشتند. بیشترین فراوانی در مجموع سه جامعه مربوط به تحصیلات لیسانس بود که ۳۸ درصد از جمعیت پاسخگویان را در بر می‌گرفت.

جدول ۲- سطح تحصیلات کل پاسخگویان

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد	درصدتجمعی
ابتدایی	۵۸	۲۳	۲۳
راهنمایی	۲۵	۹/۹	۳۲/۹
دیپلم	۳۲	۱۲/۷	۴۵/۶
فوق دیپلم	۲۱	۸/۳	۵۴
لیسانس	۹۶	۳۸/۱	۹۲/۱
فوق لیسانس و بالاتر	۲۰	۷/۹	۱۰۰

اگر چه تفاوت در سطح تحصیلات پاسخگویان به نظر ناملموس می‌رسد، اما واقعیتی است که فرایند توسعه روستایی در سطوح عملیاتی با آن روبه‌روست. بنابراین هر رهیافتی که برای دستیابی به پایداری در توسعه روستایی مد نظر قرار گیرد ناچار است برآیند دیدگاه‌ها و تضادها را در برگیرد.

یافته‌های توافق‌سنجی نظرات پاسخگویان

جهت انتخاب ویژگی‌های مورد توافق، توافق‌سنجی برای تمام گویه‌های تحقیق، به تفکیک درون سه بخش و بین سه بخش با توجه به ویژگی‌های فردی سن، میزان تحصیلات، سابقه فعالیت و رشته تحصیلی انجام شد.

مقایسه میانگین رتبه‌ای نظرات نشان داد که ویژگی‌های زیر (جدول ۳) با درصد اطمینان بالایی مورد توافق سه گروه تحقیق بودند.

جدول ۳ - متغیرهای مورد توافق پاسخگویان در مورد بخش‌های مختلف پرسشنامه

الف: نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در برنامه‌ریزی	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
شناسایی مشکلات جامعه روستایی	۰/۲۰۴	۴/۱۶	۰/۸۴۸	۱
جمع‌آوری دیدگاه‌ها و نظرات مردم	۰/۲۱۱	۴/۱۱	۰/۸۶۷	۲
تحلیل و تصویب اطلاعات جمع‌آوری شده	۰/۲۱۶	۳/۹۸	۰/۸۶۰	۳
تعیین روش‌های اجرایی	۰/۲۱۷	۴/۰۲	۰/۸۷۱	۴
تعیین شاخص‌ها و معیارهای متناسب	۰/۲۲۴	۳/۸۳	۰/۸۵۷	۵
اولویت‌بندی مشکلات با همکاری مردم محلی	۰/۲۳۲	۳/۹۷	۰/۹۲۲	۶
ب: نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در سازماندهی	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
سازماندهی کردن مردم محلی	۰/۲۳۴	۴/۰۵	۰/۹۴۸	۱
انجام هماهنگی بین بخشی	۰/۲۴۳	۴/۲۴	۱/۰۳۰	۲
سازماندهی زیرگروه‌ها یا زیرکمیته‌های تخصصی	۰/۲۴۷	۴/۰۴	۰/۹۹۷	۳
ج: نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در تامین نیروی انسانی	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
آموزش و ظرفیت‌سازی افراد جامعه محلی	۰/۲۰۶	۴/۰۹	۰/۸۴	۱
توانمندسازی جامعه محلی	۰/۲۱۸	۴/۱۴	۰/۹۰۲	۲
آموزش اعضای کمیته‌های تخصصی	۰/۲۱۹	۴/۰۲	۰/۸۷۹	۳
تلاش برای به عضویت در آوردن افراد محلی	۰/۲۲۹	۴/۰۹	۰/۹۳۷	۴
تعیین نمایندگان از سازمان‌های مختلف متناسب با پروژه‌ها	۰/۲۴۰	۴/۰۷	۰/۹۷۶	۵
د: نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در نظارت و کنترل	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
شناسایی فعالیت‌های ناسازگار	۰/۲۲۵	۴/۰۳	۰/۹۰۷	۱
اصلاح نقص‌ها و انحراف از شاخص‌ها در تمام مراحل پروژه	۰/۲۴۱	۴/۰۹	۰/۹۸۷	۲
ارزیابی پروژه‌های انجام شده و کنترل آنها	۰/۲۵۷	۳/۹۶	۱/۰۱۸	۳
ه: نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در هدایت و رهبری	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
ایجاد انگیزه در جامعه محلی از طریق مشوق‌ها	۰/۲۰۳	۴/۳۷	۰/۸۸۸	۱
اطلاع‌رسانی و گزارش‌دهی شفاف در مورد فعالیت‌ها	۰/۲۲۷	۳/۹۸	۰/۹۰۲	۲
ایجاد ارتباط با داخل و خارج از مجموعه	۰/۲۳۵	۴/۱۲	۰/۹۶۹	۳

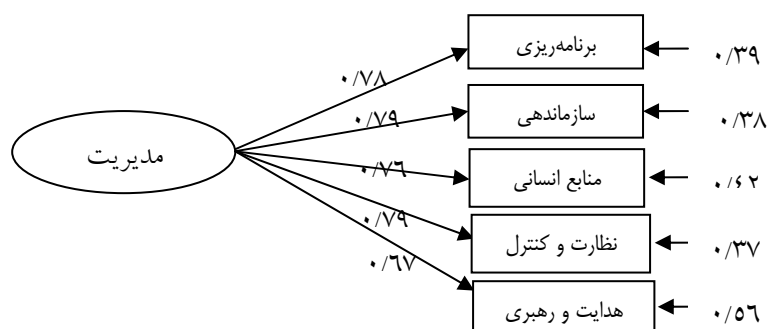
ویژگی‌های مورد توافق، استخراج شده و برای دستیابی به اهداف تحقیق و طراحی مدل مورد استفاده قرار گرفتند. جدول شماره ۳ رتبه‌بندی ویژگی‌های استخراج شده هر مجموعه مورد بررسی را برحسب ضریب تغییرات نشان می‌دهد.

یافته‌های تحلیل عاملی تاییدی

بررسی نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند مدیریت توسعه پایدار، نشان داد که اهمیت نسبی دو متغیر «سازماندهی» و «نظارت و کنترل» به‌عنوان نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی بیشتر از سایر نقش‌هاست. مقادیر R^2 محاسبه شده برای متغیرهای مورد بررسی نشان داد که بیشترین مقدار $۰/۶۳$ مربوط به «نظارت و کنترل» و $۰/۶۲$ مربوط به «سازماندهی» بود.

جدول ۴ - ضرایب استاندارد و مقادیر R^2 و t متغیرهای بخش مورد بررسی

متغیرهای نهفته	ضرایب استاندارد شده	t	R^2
برنامه‌ریزی	۰/۷۸	مرجع	۰/۶۱
سازماندهی	۰/۷۹	۱۴	۰/۶۲
تامین نیروی انسانی	۰/۷۶	۱۳/۵۱	۰/۵۸
نظارت و کنترل	۰/۷۹	۱۴/۱۷	۰/۶۳
هدایت و رهبری	۰/۶۷	۱۱/۴۶	۰/۴۴

شکل ۲- نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی

تحلیل عاملی تاییدی نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در فرایند توسعه پایدار روستایی

ضرایب استاندارد شده، مقادیر t و مجذور همبستگی چندگانه (R^2) حاصل از تحلیل عاملی تاییدی برای نقش برنامه‌ریزی نشان داد که معیارهای مورد بررسی از اهمیت بالایی برخوردارند. نتایج به دست آمده در سازماندهی نشان داد که مدیریت مبتنی بر جامعه محلی با سازماندهی گروه‌ها و مردم محلی و هماهنگ کردن بخش‌های مختلف نقش مهمی در سازماندهی توسعه پایدار روستایی ایفا می‌کند.

نتایج به دست آمده نشان داد که مدیریت مبتنی بر جامعه محلی نقش مهمی در توسعه منابع انسانی جامعه روستایی از طریق آموزش و توانمندسازی افراد محلی ایفا خواهد کرد. ضرایب استاندارد شده، مقادیر t و مجذور همبستگی چندگانه نشان داد که مدیریت مبتنی بر جامعه محلی با ارزیابی شناسایی و اصلاح فعالیت‌ها، فرایند توسعه پایدار روستایی را نظارت خواهد کرد.

ضرایب استاندارد شده، مقادیر t و مجذور همبستگی چندگانه، نشان داد که جامعه محلی با ایجاد انگیزه، ارتباطات و اطلاع‌رسانی، فرایند توسعه پایدار روستایی را هدایت و رهبری خواهد کرد.

جدول ۵ - تحلیل عاملی تاییدی نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، تامین نیروی انسانی،

نظارت و کنترل، و هدایت و رهبری

R ²	t	ضرایب استاندارد شده	گویه‌های برنامه‌ریزی
۰/۱۴	۵/۳۰	۰/۳۷	شناسایی مشکلات جامعه روستایی
۰/۳۶	۸/۷۷	۰/۶۰	جمع‌آوری دیدگاه‌ها و نظرات مردم
۰/۱۳	۵/۱۵	۰/۳۵	تحلیل و تصویب اطلاعات جمع‌آوری شده
۰/۲۳	۶/۹۱	۰/۴۸	اولویت‌بندی مشکلات با همکاری مردم محلی
۰/۳۸	۹/۰۸	۰/۶۲	تعیین شاخص‌ها و معیارهای متناسب
۰/۳۸	۹/۰۱	۰/۶۱	تعیین روش‌های اجرایی
R ²	t	ضرایب استاندارد شده	گویه‌های سازماندهی
۰/۵۴	۷/۵۳	۰/۷۳	سازماندهی زیرگروه‌ها یا زیرکمیته‌ها
۰/۲۷	۶/۳۶	۰/۵۱	سازماندهی کردن مردم محلی
۰/۲۵	۶/۲۲	۰/۵۰	انجام هماهنگی بین بخشی
R ²	t	ضرایب استاندارد شده	گویه‌های تامین نیروی انسانی
۰/۱۸	۵/۵۱	۰/۴۲	تلاش برای به عضویت در آوردن افراد محلی
۰/۱۳	۴/۷۷	۰/۳۷	تعیین نمایندگان از سازمان‌ها
۰/۱۱	۴/۳۴	۰/۳۳	آموزش اعضای کمیته‌های تخصصی
۰/۳۸	۷/۵۸	۰/۶۲	آموزش و ظرفیت‌سازی افراد جامعه محلی
۰/۳۲	۷/۱۴	۰/۵۷	توانمندسازی جامعه محلی
R ²	t	ضرایب استاندارد شده	گویه‌های نظارت و کنترل
۰/۴۰	۹/۰۲	۰/۶۳	ارزیابی پروژه‌های انجام شده و کنترل آنها
۰/۴۶	۹/۴۷	۰/۶۷	اصلاح نقص‌ها و انحراف از شاخص‌ها
۰/۴۴	۹/۳۸	۰/۶۷	شناسایی فعالیت‌های ناسازگار
R ²	t	ضرایب استاندارد شده	گویه‌های هدایت و رهبری
۰/۵۸	۸/۶۶	۰/۷۶	ایجاد انگیزه در جامعه محلی
۰/۳۱	۷/۲۶	۰/۵۶	ایجاد ارتباط با داخل و خارج از مجموعه
۰/۲۷	۶/۹۵	۰/۵۲	اطلاع‌رسانی و گزارش‌دهی شفاف

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که «مدیریت مبتنی بر جامعه محلی» بیشترین نقش را در تبیین «نظارت و کنترل» و «سازماندهی» در فرایند توسعه پایدار روستایی خواهد داشت. می‌توان گفت که شکل‌گیری این رهیافت منجر به سازماندهی منابع انسانی محلی شده و بنیاد اصلی این رهیافت را تقویت می‌کند و از طرف دیگر با نظارت و کنترل بر فعالیت‌های مختلف توسعه روستا که عمدتاً از جانب جامعه محلی صورت می‌گیرد، علاوه بر کاهش هزینه و جلوگیری از اتلاف سرمایه‌ها، فرایند را مردمی و دستیابی به پایداری را امکان‌پذیر خواهد ساخت.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی شاخص‌های مربوط به «برنامه‌ریزی» نشان می‌دهد که تعیین شاخص‌ها و معیارهای متناسب، تعیین روش‌های اجرایی و جمع‌آوری دیدگاه‌ها و نظرات مردم از بیشترین اهمیت در تعیین و تبیین نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در برنامه‌ریزی برخوردارند. به عبارت دیگر مدیریت محلی در برنامه‌ریزی توسعه، باید تمرکز بیشتری بر روی ایفای این نقش‌ها داشته باشد. علاوه بر این یافته‌ها از اهمیت سایر معیارها در برنامه‌ریزی توسعه پایدار حکایت دارد. مطالعات Faryadi (۲۰۰۵)، Borrini-Feyerabend *et al.* (۲۰۰۱) موارد فوق را مورد تاکید قرار داده‌اند.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی شاخص‌های مربوط به «سازماندهی»، اهمیت نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در شکل‌دهی گروه‌های مختلف و مرتبط با پروژه‌ها و ایجاد یک نوع هماهنگی و انسجام برای جلوگیری از موازی‌کاری و اتلاف منابع را مورد تایید قرار می‌دهد. به عبارتی اهمیت بالای شاخص‌های مورد بررسی در تبیین نقش سازماندهی مدیریت مبتنی بر جامعه محلی بیان‌گر آن است که ساختارهای منسجمی برای فعالیت در راستای اهداف مورد نظر با هماهنگی یک مدیریت دسته جمعی، نابسامانی‌های موجود را کاهش خواهد داد. مطالعات Olyel (۲۰۰۶)، Faryadi (۲۰۰۵) و Malcolm *et al.* (۲۰۰۱) به این موارد صحنه می‌گذارد.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی شاخص‌های مربوط به «تامین نیروی انسانی»، بیان‌گر اهمیت نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در توسعه منابع انسانی محلی برای فرایند توسعه پایدار است. ضرایب استاندارد شده نسبتاً بالای شاخص‌های ظرفیت‌سازی جامعه محلی (۰/۶۲) و توانمندسازی جامعه محلی (۰/۵۷) بر اهمیت این مسئله به‌عنوان نقش مدیریت محلی در تامین و توسعه منابع انسانی محلی تاکید دارد. یافته‌های Olsson *et al.* (۲۰۰۷)، Welch-Devine (۲۰۰۸) و Matammula (۲۰۰۸) با این نتیجه هم‌خوانی دارد.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی شاخص‌های مربوط به «نظارت و کنترل»، نشان از اهمیت نقش مدیریت محلی در نظارت بر فرایند توسعه روستایی و اصلاح نقص‌ها و انحرافات برای دستیابی به هدف مورد نظر به‌صورت مداوم در تمام مراحل پروژه‌های تدوین شده برای پایدارسازی توسعه روستایی می‌باشد. مقادیر بالای ضرایب برای هر سه شاخص به‌ترتیب ۰/۶۳، ۰/۶۷ و ۰/۶۷، اهمیت این مسئله را به خوبی مورد تایید قرار می‌دهد. نتایج Faryadi (۲۰۰۵)، Plummer & Armitage (۲۰۰۷) بر این نکته تاکید دارد.

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی شاخص‌های مربوط به «هدایت و رهبری»، بیان‌گر اهمیت این رهیافت در انگیزش مردم محلی برای مشارکت فعال در فرایند توسعه روستایی است. علاوه بر آن از طریق ارتباطات گسترده با بیرون و اطلاع‌رسانی به مردم محلی در رهبری آنها به صورت مداوم جهت دستیابی به اهداف توسعه گام بر می‌دارد. نتایج تحقیقات Armitage *et al.* (۲۰۰۷)، Malcolm *et al.* (۲۰۰۱) و Jorgensen *et al.* (۲۰۰۵) با این یافته‌ها هماهنگ است.

پیشنهادات

- برنامه‌ریزی برای توسعه روستاها در سطوح عملیاتی از جمله، شناسایی مشکلات و نیازسنجی، تعیین شاخص‌ها و روش‌های اجرایی توسط مدیریت مبتنی بر جامعه محلی و با مرکزیت خود جامعه و لحاظ کردن دیدگاه و نظرات آنها انجام شود.
- به‌منظور کاهش ناهماهنگی، موازی‌کاری، جلوگیری از هدررفت منابع سازمان‌های مختلف، به‌کارگیری گروه‌های محلی در فرایند توسعه روستا، ضروری است که فعالیت‌های هر ارگان و سازمان با هماهنگی مدیریت مبتنی بر جامعه محلی و به‌ویژه بخش مرکزی این رهیافت انجام شود.
- به‌منظور ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مردم محلی و دست‌اندرکاران آموزش‌های لازم فراهم شود و هر نوع فعالیت‌های مربوط به روستا با همکاری مردم محلی و با بهره‌گیری از نیروی کار محلی انجام شود.
- با توجه به نقش مدیریت مبتنی بر جامعه محلی در زمینه نظارت و کنترل، پیشنهاد می‌شود از طریق اعتمادسازی و تقویت توانمندی جامعه محلی بخش عمده فعالیت‌های نظارتی به جامعه محلی تفویض شود و نظارت‌های تخصصی در صورت لزوم توسط کمیته‌های نظارتی متشکل از سه بخش انجام شود.

منابع و ماخذ

۱. رشیدپور، ل.، و فرج‌الله‌حسینی، س. ج. (۱۳۸۶). مدیریت مبتنی بر جامعه روستایی در حفاظت از منابع طبیعی. مجله جهاد، ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، سال ۲۷، شماره ۲۷۷، صفحات ۲۱۸-۲۰۴.
2. Armitage, D., Berkes, F., & Doubleday, N. (2007). Adaptive co-management: Collaboration, learning, and multi-level governance. The University of British Columbia, Vancouver: UBC Press. Retrieved from <http://www.ubcpress.ca/>
3. Borrini-Feyerabend, G., Farvar, M. T., Nguingiri, J. C., & Ndangang, V. A. (2001). *Co-management of natural resources: Organizing, negotiating and learning-by-doing*. GTZ and IUCN, Kasperek Verlag, Heidelberg, Germany.
4. Chilima, G., Nkhoma, B., Charul, G., & Mulwafu, W. (2002). *Community based management approach in the management of water resource by different organization in the lake Chilwa Basin Malawi*. University and government report. University of Malawi.
5. Danida, (Danish International Development Assistance) (2007). *Community-based natural resource management*. Technical Advisory Services, Ministry of Foreign Affairs of Denmark.
6. Devine, J. (2006). Community based organizations new fad or old hat. Oxford University Press. *Community development Journal*, 41(4), 521-527. doi:10.1093/cdj/bsl032
7. Faryadi, S. (2005). A methodology for participatory local environmental planning. *Journal of Environmental Studies*, 31(37), 14-29.
8. Jorgensen, E. T., Michel, K. P., JENS, F. L., & Johan, F. M. (2005). Community-based monitoring of natural resource use and forest quality in mountain forests and miombo woodlands of Tanzania. *Biodiversity and Conservation Journal*, 14, 2653-2677.

9. Mahendra, N., & Sharma, B. (2006). *Community based rural energy development in Nepal: Experience and lessons from innovative approaches*. ICIMOD, Kathmandu Nepal.
10. Malcolm, J. M., Cherrett, T., & Cawley, M. (2001). Local partnerships for rural development: Ireland's experience in context. *Irish Geography*, 34(2), 176-193.
11. Matammula, S. (2008). Community based management for sustainable water supply in Malawi. 33Th WEDC International Conference, Accra, Ghana.
12. Moseley, M. J. (2003). *Rural development: Principles and practice*. Published SAGE. P. 227.
13. Nooteboom, S. (2006). *Adaptive networks the governance for sustainable development*. Eburon Academic, Delft. Netherlands.
14. Olsson, P., Folke, C., Galaz, V., Hahn, T., & Schultz, L. (2007). Enhancing the fit through adaptive co-management: Creating and maintaining bridging functions for matching scales in the kristianstads vattenrike biosphere reserve Sweden. *Ecology and Society Journal*, 12(1), 28. Retrieved from <http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss1/art28/>
15. Olyel, D. (2006). *Right tool, wrong target: Co-management in the Ugandan fishery sector*. A thesis submitted in partial fulfillment of the Masters Degree in International Fisheries Management. Norwegian College of Fisheries Science University of Tromso, p.124.
16. Opare, S. (2007). Strengthening community-based organizations for the challenge's of rural development. *Community Development Journal*, 42 (2), 251-264. *Oxford University Press*. doi:10.1093/cdj/bsl002.
17. Pahl-Wostl, C. M., Craps, M., Dewulf, A., Mostert, E., Tabara, D., & Tharsi, T. (2007). Social learning and water resources management. *Ecology and Society*, 12(2), 5. Retrived from <http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss2/art5/>
18. Plummer, R., & Armitage, D. R. (2007). Charting the new territory of adaptive co-management: A Delphi study. *Ecology and Society*, 12(2), 10. Retrieved from <http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss2/art10/>
19. Pomeroy, R. S., & Rivera-Guieb, R. (2006). *Fishery co-management: A practical hand book*. CABI publishing, Cambridge. MA02139, USA. pp. 8-23.
20. Welch-Devine, M. (2008). *From common property to co-management: Implementing Natural 2000 in Soule*. Doctoral dissertation, University of Georgia, Athens. pp. 145-254.